

En stadsfärd från Högsby på 90-talet

Hembygden i gamla tider:

Del 1:

Karl Jönsson och Per Svensson, välbärgade bönder från Flatås by, skulle slå följe den 3 mil långa vägen till Oskarshamn på fredagsmorgonen. Båda hade på torsdagen lastat var sin vrångehäck med torr björkved, som skulle levereras till beställare i staden, samt tagit upp en säck rosenpotatis, vilken jämte några kullar ägg och en bytta smör skulle säljas på torget. Karljönsses hustru, Karljönssa benämnd, hade gjort upp en lista över varor som skulle inköpas, ty hon var skrivkunnig, men Per Svensson måste ha sina uppdrag i huvudet. Dessutom skulle Persvensson hålla reda på Karljönsson, ty denne blev vid ensamma stadsbesök ett lätt byte för Fläsk-Idas pojkar, som på torgdagarna lurade fulla bönder att byta klockor och annat. Men nu skulle bondfångarna få dra veven, trots att Karljönsson hade sin kutting med, ty Persvensson, det var en tydlig karl det.

Men mänsklig uträkning slår slint ibland. Fram på natten fick Persvenssa värk av sådan art, att Persvensson fick ta fram liggfjädevagnen och åka till Högsby efter barnmorskan. För all säkerhets skull skickades äldste sonen, Jonte, till Ole-Bengtsa, som var privat jordemoder i denna del av socknen och mera betrodd av allmogen än den nymodiga barnmorskan, som icke iakttog ärvda seder och bruk och skulle ha lätt skjuts fram och tillbaka samt därtill pengar. Ole-Bengtsa nöjde sig med att gå hem och vall och fick i lön en mark ull eller en grov brödkaka.

Den 19-årige Jonte gruffade på far sin: "Så gammal som I är, å gå å styre te mä sånt här! Gåren föer ju knappt di sex unga här ä förut, å den yngste ä longe 8 år å går i skolen för fröken Hanna i Basebo. Att I inte skäms! A utfattie bier vi. Dele en fjäring i 14 dele, få I si va vart barn få." — "Tyst pojk, å gå ätte Ole-Bengtsa genast. Mor ä u barnaåra i rippet, å nu bier dä stopp."

Så fick Hilma gå till Karljönsson med bud att Persvensson omöjligt kunde följa med till staden. Karljönsson stod ute på farstubron när Hilma kom: "Då far ja åt stan esammen. Men låss inte om dä här i våret förrn ja har åkt. Hej, nu få Per en arvinge te, å ja få en gla da i stan. Jag sätter för så fort dä dajnes."

När Karljönsson spämt för hästen, ätit sin stadiga frukost samt fått en redig matsäck och smörbyttan och äggkorgen fastsurrade på lasset, kom Karljönssa ut i den tidiga augustimorgonen: "Jaa, ta väl vare på dett nu, å glöm inte dä som ä oppskrevet." — "Näda, näda, nu åker ja å hämte grindpojken. Ja sir att dä lyse hos Per, så han kör väl rätt nu. Vi ska träffs ve väjskälet i skojen. Va inte ängsli du!"

Karljönsson körde och Karljönssa gick in och lade sig på sängen en stund till, lugn i sinnet. Då hon om ett par timmar fått spörja hur det stod till i Persvenssons, blev hon så lagom lugn : "Ock-ock-ock att I inte sa te mej om dä! Aldri hade han fått fare esammen. En ska få si ocket elände!"

Men då var Karljönsson på god väg till stan, lätt om hjärtat där han satt på den knaggiga björkveden med ett hästtäck under sig. Skräddars Emel, som varit med som grindpojck, hade stigit av vid sista grinden före landsvägen, ty på denna fanns inga grundar. Han hade öppnat 22 grindar och en tolvskilling i fickan för besväret. Detta skulle bli till en fjärndel böner och ett halvt skålpund socker i Nylanders handlingsbod i Basebo. Var inte Nylander uppstigen än så gjorde det ingenting. Emel kunde alltid retas med Ringbergs tjur så länge. Livet var roligt. När han kom hem skulle han få kaffe och rå sig själv åtminstone tre timmar, för far var i Bygget och sydde. Fastän sömnig hade han varit i morse, det var då visst och sant.

När Karljönsson kom till stan, gick han först till sitt vanliga tesäjereställe, där han åt av sin matsäck, fick köpa kaffe och blev bjuden på en gök. Nummer ett! tänkte han. Så var det tid att lämna veden hos lotsålderman, vars gårdsdräng var gammal bekant. Gök nr två, som alltid kom igen med ränta så snart bolaget öppnades. "Penge kåmmer ja me, ner ållerman har vaknat", sa drängen på sin Döderhultsdialekt. — "Visst, visst, dä klickelere noj inte", sa Karljönsson. Så ner till Juden i Sompen, som tog emot allehanda kommissioner från kunterne från thet schene lantet. Och där lämnades Karljönssas lista. Varorna skulle hämtas senare.

Åter till torget, där polis Lans höll välvillig uppsikt över köpare och säljare. Han hade mycket att styra med, Karljönsson, men Karl var han och nu skulle han visa mor att han kunde sköta sej, och ändå ha roligt som en herre.

Just som kommersen börjat, kom åldermans dräng stakande: "Her har du penga för veen, å så fråger frua om hon kan få ett par tjog ägg te skelit pris. Ho ska legga in te vintern begrips." Karljönsson rev sig i

skallen och funderade: "Dä däre tjojräknanndet dä begriper ja inte, men två tjoj ä förlite, å tri kulle ä sex å trettie, å om ho köper tri kulle så får ho fyre ägg på handlen, å dä ä omtrent va ja har." — "De blir bra tenker ja", sa drängen, tog äggen och var snart tillbaka med pengar. En uppköpare övertog allt smöret, lagret var slut, potatisen hade gått åt som smör och Karljönsson var en fri man, en landsens herre, född med stormtur och segerhuva!

Nu var det tid att gå in på bolaget och få bleckkuttingen fylld med renat för 90 öre litern, medan åldermans dräng väntade, så in i dennes kammare och där blev det dubbelgök. Hästen stod i gott förvar och mumsade på en halv brödkaka. Karljönsson stegade in på Vita Björn, tog ut kaffe och konjak och pratade med andra lantmän. En spendersam bonde, som sade sig vara klack (eg. roveklack = Kristdalabo och heta Petter Larsson från Lebbershulte by, bjöd på öl och pratet steg i väldiga vågor mot taket i krog salen. En automatisk fonograf matades flitigt med femöringar och spelade i ett, fast ingen egentligen hörde på. Här var det lustigt, här var livet på en pinne! Och Karljönsson hade bara tre barn, den yngste skulle börja skolan om några dagar. Om han skulle slå på stort och köpa dom var sin trögubbe eller annat roligt kreatur av tolvskillingsgubben (sedermera känd som Axel Pettersson, Döderhultarn), som just kom in på krogen med en del alster i en korg. — "Ska du ha tie skilling styck så köper ja tri å dej å bjur på kaffe å brännvin", skrek Karljönsson. — "Tack, lite kaffe, men annars e ja nykterist", sa Döderhultaren, slog sig ner, sålde figurer och studerade de närvarande modellerna. — "Tvi attan för nykterister", sa Petter då Döderhultaren gått. "Han där glo ju på en som han ville äte opp en. Meen, dä hundan va han kan krote gubbe utå berkeveen."

Hästen, den av alla bönder avgudade hästen, den nyttiga lyxartikeln, som var vacker som en gud, men mycket användbarare, kom, som alltid då bönder träffades, på tal. Petter var nyfiken på Karljönssons häst. "Ja den ä mett öga ska du tro. Golte heter han, å gul ä han å likar häst finns inte i Kalmre län. Mor hasa feck ja mä Karolina när ja giftede mej, å noj skulle dä va rolit å ha e marr, så en kunne få en fölunge iblann, men dä få ble när Golte lägger å besslet för siste gången." Karljönsson skröt. Men Petter ville inte vara sämre : "E marr sa du. Du ska få si mi! Den kör inte fassen själv i kamp mä en gång."

Så gick gubbarna ut för att bese varandras hästar och ordna för hemresan. Hos juden i Sompen hämtades de beställda varorna och så körde man till krogen

Sista styvern, som låg i hemvägen, och där uppgjordes förslag till hästbyten och kappkörningar. "Inte för att ja byter bort Golte, men nej kan ja köre i kamp mä dej ett slaj", sa Karljönsson. — "Ja, du ska få köre mi marr, så kör ja din häst, få vi se vem som ä likast", sa Peter.

— "Må va hänt!". Gubbarna satte sig upp i varandras vagnar, som nu voro tomma så när som på varorna och ett par tomsäckar och hästtäckan. "Vi kör lite sakte tess vi kommer förbi Döderhult", sa Petter.
"Sen må dä ryke iväj!"

*) Bynamnet fingerat; är i verkligheten ett annat.

nr 223
Oskarshamns-Tidningen. 25/9 1946